

Lausunto

20.1.2022

 VN/6935/2020
 VN/6935/2020-VM-13
 VN/32771/2021

Työ- ja elinkeinoministeriö

Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntö 10.12.2021 VN/6935/2020

Valtiovarainministeriön lausunto valtioneuvoston periaatepäätöksestä kansalliseksi aineettomien oikeuksien strategiaksi (IPR-strategia)

Työ- ja elinkeinoministeriö pyytää lausuntoa valtioneuvoston periaatepäätöksestä kansalliseksi aineettomien oikeuksien strategiaksi (IPR-strategia). Työ- ja elinkeinoministeriö on valmistellut periaatepäätöksen yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön, ulkoministeriön ja valtiovarainministeriön kanssa. Periaatepäätöksessä linjataan keskeiset toimenpiteet, joita ministeriöt sitoutuvat toteuttamaan vastuualueillaan vuosina 2022-2030 siinä määrin, kuin se on niiden resurssien puitteissa mahdollista.

Pääministeri Marinin hallituksen ohjelmassa on asetettu tavoitteeksi, että Suomi kehitty merkittävästi tutkimus- ja innovaatiotoimintaympäristönä ja että aineettomat ja aineelliset investoinnit lähtevät kasvuun. Hallitusohjelmassa on päätetty laatia kansallinen aineettomien oikeuksien strategia (IPR-strategia), jonka avulla ”aineetonta omaisuutta koskevaa osaamista sekä hallintoa kehitetään ja tehdään nykytilannetta kehittäviä toimenpiteitä”.

Strategian visiona on, että Suomessa on vuonna 2030 tehokkaasti innovaatiotoimintaa ja luovaa työtä tukeva IPR-toimintaympäristö, joka kasvattaa taloudellista hyvinvointia ja kilpailukykyä siten, että perusoikeuksien toteutuminen ja eri yhteiskunnalliset intressit otetaan monipuolisesti huomioon. Vision saavuttamista tukevat seuraavat osatavoitteet: suomalaisilla toimijoilla on vahva IPR-osaaminen, Suomessa luodaan ja kaupallistetaan maailmanluokan innovaatioita, aineeton omaisuus on kiinteä osa poliittista päätöksentekoa, Suomessa on toimiva ja kilpailukykyinen IPR-järjestelmä ja Suomi edistää IPR-järjestelmän ja sääntelyn kehittämistä EU:ssa ja kansainvälisesti. Tavoitteiden saavuttamiseksi ehdotetaan 15 toimenpidettä. Lisäksi Suomi toimii aktiivisesti EU:n digitaalistrategian ja IP-toimintasuunnitelman tavoitteiden toteuttamiseksi.

Valtiovarainministeriö pitää kansallisen aineettomien oikeuksien strategiaa kokonaisuudessaan tärkeänä, tarpeellisenä, hyvänä ja kattavana. Ehdotetun strategian tavoitteissa ja toimenpide-ehdotuksissa korostuvat erityisesti IPR-osaamisen vahvistaminen, IPR-järjestelmän kehittäminen ja kansainvälinen yhteistyö sekä innovaatioiden mahdollistaminen.

Valtiovarainministeriö haluaa kiinnittää lausunnon pyytäjän huomiota muutamiin seikkoihin.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
 Valtiovarainministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 28
 00023 Valtioneuvosto

Snellmaninkatu 1 A
 Helsinki

0295 16001
 +358 295 16001

kirjaamo.vm@gov.fi

IPR-strategialla on yhtymäpintaa tiedonhallintalakiin (Laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta 906/2019), mikä on strategiassa hyvä ottaa huomioon. Tiedonhallintalain tarkoituksena on muun muassa varmistaa viranomaisten tietoaaineistojen yhdenmukainen ja laadukas hallinta sekä mahdollistaa viranomaisten tietoaaineistojen turvallinen ja tehokas hyödyntäminen. Tiedonhallintalaissa on muun muassa säädetty tiedonhallintayksikön velvollisuudeksi laatia ja ylläpitää tiedonhallintamallia. Tiedonhallintamallin tulee kuvata muun muassa tiedonhallintayksikön tietoaaineistot ja niiden luovutukseen vaikuttavat oikeudet ja rajoitukset.

IPR-strategian valmistelussa ja myöhemmin toimeenpanossa on tärkeää huomioida muun muassa valmisteilla olevat tietopolitiikan strategiset tavoitteet sekä aiheeseen liittyvät EU-säädökset kuten Avoimen datan direktiivi, Euroopan unionin datasäädös (Data Act) ja erityisesti Datahallintosäädös (Data Governance Act, DGA). Nämä kaikki liittyvät tiedon jakamiseen ja hyödyntämiseen immateriaali- ja käyttöoikeuksineen.

IPR-strategian tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset ovat pääpiirteissään linjassa valmisteilla olevien kansallisen tietopolitiikan strategisten tavoitteiden kanssa (Tietopolitiikan strategiset tavoitteet – kohti kattavaa tiedon hyödyntämistä ja avaamista), joita on valmisteltu valtiovarainministeriön johdolla. Näiden kokonaisuuksien tavoitteissa on paljon yhtymäpintoja, kuten tiedon jakamisen ja laadun kehittäminen sekä osaamisen ja poikkihallinnollisen yhteistyön vahvistaminen, joita on tärkeää tarkastella jatkossa tarkemmin ristiin toimeenpanon suunnittelussa ja toteutuksessa.

Osaamisen vahvistamisen osalta IPR-strategian toimenpide-ehdotuksessa 4 korostuu koulutustarjonnan kohdistuminen valtionhallinnon henkilöstölle. On tärkeää muistaa, että IP-osaamisen lisääminen on tärkeää koko julkishallinnossa, joten kohderyhmänä on syytä mainita myös kuntasektori. Lisäksi on tärkeää huomioida julkishallinnon IPR-koulutusten suunnittelussa koulutuksen yhteys ja integrointi muun muassa tietopolitiikkaan, tiedon hallintaan, jakamiseen ja hyödyntämiseen sekä tekoälyyn liittyviin koulutuksiin (erityisesti eOppivassa).

Toimenpide-ehdotuksessa 5 ehdotetaan selvitettävän mahdollisuuksia perustaa valtionhallintoon ”IPR-tiimi”. IPR-tiimillä tavoitellaan digitalisaatiohankkeiden tukemista IPR-kysymysten ratkaisemisessa. Ottaen huomioon julkishallinnon digitalisaatiohankkeiden laajan määrän ja tilanteiden monimuotoisuuden, olisi keskitetyn IPR-tiimin toiminnassa haastavaa päästä sille tasolle, jossa erilaiset olosuhteet voitaisiin ottaa riittävällä tavalla huomioon. Tavoite IPR-asioihin liittyvän ymmärryksen lisäämisestä on kannatettava, mutta keskitetty IPR-tiimi ei todennäköisesti tuottaisi haluttua lopputulosta. Erillisen tiimin perustamisen sijasta asiaa voisi edistää muodostamalla eri hallinnonalojen ja kuntasektorin edustajista ryhmä, joka muodostaisi tilannekuvaa sekä ehdottaisi toimenpiteitä ja prosesseja liittyen IPR-kysymyksiin strategisella tasolla. Ryhmä voisi toimia TEM:n ja OKM:n henkilöresurssien tukemana.

Toimenpide-ehdotuksessa 5 mainitaan myös tavoitteena, että julkishallinnon digitalisoitumiseen tähtäävissä hankkeissa hyödynnetään mahdollisimman monipuolisesti avoimen lähdekoodin ratkaisuja sekä toimenpide-ehdotuksessa 6 todetaan, että tavoitteena on mahdollisimman laaja avoimen lähdekoodin käyttäminen. Avoin lähdekoodi on laaja käsite ja käyttäytyy eri tilanteissa eri tavalla. Avoimen lähdekoodin käyttöä on hyvä sille soveltuvissa tilanteissa, mutta toimenpide-ehdotuksen sanamuoto on liian yleinen ja voi johtaa virheellisiin toimenpiteisiin. On syytä erottaa avoimen lähdekoodin käyttäminen ja avoimen lähdekoodin tuottaminen. On usein varsin luontevaa, että julkishallinnon tuottama ohjelmakoodi julkaistaan myös avoimena lähdekoodina, mutta tähänkin on useita tärkeitä poikkeuksia, joista turvallisuusasiat ovat ehkä tärkeimpiä. Avointa lähdekoodin käyttöä harkittaessa on arvioitava seuraukset huolellisesti. On esimerkiksi tärkeää tietää, mikä yhteisö avointa lähdekoodia tuottaa erityisesti turvallisuusnäkökulmasta. Tärkeää on myös ymmärtää, että avoimen lähdekoodin tuottajilla ei ole lähtökohtaisesti mitään velvollisuuksia korjata esimerkiksi koodista löytyneitä

tietoturvaavaoittuvuuksia tai muita virheitä. Avointa lähdekoodia ei ole lähtökohtaisesti tarve pelätä, mutta sitä ei tulisi näin ehdottomasti myöskään suositella. Usein kaupallisten ohjelmistotuotteiden hyödyntäminen on kokonaisuuden kannalta järkevämpää.

Tapauskohtainen riskienarviointi on tärkeää. IPR-osaamiseen liittyen organisaatioissa tarvitaan ohjemateriaalia avoimen lähdekoodin lisensseistä ja niiden käyttämisestä sekä opas tunnistamaan käyttökohteita, joissa avoin lähdekoodi voisi olla varteenotettava valinta.

Valtiovarainministeriö pitää valtionhallinnon IP-oikeudellisten kysymysten oikea-aikaista tunnistamista tärkeänä ja sen tulee olla luonteva osa valtion- ja myös muun julkishallinnon valmisteluprosesseja alusta alkaen. Toimenpide-ehdotuksessa 6 ”Lisätään valtioneuvoston tasoisten strategioiden ja muiden toimintasuunnitelmien valmistelun ja käsittelyn avoimuutta valtionhallinnon IP-oikeudellisten kysymysten oikea-aikaisen tunnistamisen varmistamiseksi.” ratkaisuna ehdotetaan avoimuuden lisäämistä. On tärkeää huomioida, että strategioiden ja toimintasuunnitelmien valmistelua tehdään jo nykyisellään avoimesti. Avoimuuden lisääminen entisestään välttämättä ratkaise IP-oikeudellisten kysymysten tunnistamiseen liittyvää haastetta, vaan huomioita on syytä kiinnittää prosessiin osallistuvien IPR-osaamiseen. Toimenpide-ehdotuksen 6 toimijoihin on hyvä lisätä valtiovarainministeriö.

Toimenpide-ehdotukset 12 ja 13 sisältävät tekijänoikeuden infrastruktuurin kehittämiseen liittyviä kunnianhimoisia tavoitteita. Tavoitteissa onnistuminen edellyttää laajaa, hallinnonalojen välistä yhteistyötä, mikä on hyvä huomioida vastuutahojen listaamisessa. Tavoitteen 12 ”Lisätään kannustimia ja investointeja tekijänoikeustiedon tehokkaan hallinnoinnin edellyttämien datan jakamisen mahdollistavien rajapintojen rakentamiseen.” osalta jää epäselväksi mille tahoille kannustimia ja investointeja on tarpeen kohdentaa sekä miten samalla varmistettaisiin rajapintojen yhteiskäyttö ja yhteentoimivuus. IP-oikeuksia koskevaa tietoa on tärkeää olla saatavilla rajapintojen kautta ja metatietojen tulee olla laadukkaita. Nämä edistävät tiedon käytettävyyttä, löydettävyyttä ja hyödyntämistä. Julkishallinnon osalta rajapintojen kehittämisessä on syytä huomioida kansalliset API-periaatteet, jotka on tarkoitus julkaista vuoden 2022 alussa. Lisäksi toimenpide-ehdotuksena todetaan, että ”Datan hyödyntämisen edistämiseksi yritysten IPR-strategioissa olisi luotava datan uudelleenkäyttöön liittyvät käytäntönsäännöt (sääntökirjat)”. On hyvä huomioida, että yritys- tai organisaatiokohtaiset IPR-strategiat lienevät edelleen verraten harvinaisia, joten luontevampi muotoilu voisi olla ”yritysten datastrategioissa tai vastaavissa”.

Toimenpide-ehdotus 13 korostaa luovien alojen elinkeinorakenteen uudistamista, mutta sisältää muuten pitkälti samaa asiaa kuin toimenpide-ehdotukset 1-3. On vielä hyvä harkita, onko luovat alat tarpeen nostaa esille erillisenä toimenpiteenä vai voisiko asian sisällyttää toimenpiteisiin 1-3.

Valtiovarainministeriö toteaa, että IPR-strategian tavoitteet ovat Suomen digitalisaation ja kilpailukyvyyn vahvistamisen kannalta olennaisia. Ehdotettujen toimenpiteiden kohderyhmiä, käytännön toimia, vaikutuksia ja vaikuttavuutta on hyvä tarkastella ja kuvata jatkovalmistelussa tarkemmin, jotta kokonaisuudesta muodostuu toimeenpanon kannalta selkeä, realistinen ja hallittava. Tavoitteisiin pääseminen edellyttää toimeenpanon riittävää resursointia, osaamisen vahvistamista ja tehokasta viestintää.

Periaatepäätösluonnoksen lopussa todetaan aivan oikein, että toimenpiteitä toteutetaan olemassa olevien määrärahojen puitteissa. Tämä on hyvä huomio sen vuoksi, että luonnokseen sisältyy toimenpiteitä, jotka ovat toteutettavissa painottamalla määrärahojen käyttöä periaatepäätöksen tavoitteiden mukaisesti. Luonnoksessa ei ole esitetty arvioita toimenpiteiden kustannuksista. Todetaan ainoastaan, että periaatepäätöksen toimeenpanoa tukisi se, jos ministeriöiden henkilöresursseja lisättäisiin, mutta resurssit eivät siis ole periaatepäätökselle välttämättömiä. Erityisesti toimenpiteiden 1 (Lisätään pk-yrityksille suunnattua IP-neuvontaa ja

tiedonsaantia) ja 2 (Vahvistetaan IPR University Centerin roolia IPR-koulutuksen tarjoajana) osalta jää kuitenkin epäselväksi, ovatko ne toteutettavissa nykymäärärahoilla. Toimenpiteen 2 osalta kerrotaan, että toimenpiteen toteuttaminen edellyttää lisäresursseja päätoimisten IP-asiantuntijan, toimistotyöntekijän ja johtajan palkkaamiseksi IPRUC:iin. Tässä kohtaa tulee todeta, mistä ko. lisäresurssit maksetaan. Rahoitetaanko ne koulutuksista saatavilla myyntituloilla tai vaatisivatko ne joidenkin määrärahojen uudelleenkohdentamista?

Jos periaatepäätöksen antaminen edellyttää rahoituksen lisäämistä jonkin toimenpiteen toteuttamiseksi, tulee rahoitusta vaativa asia käsitellä ensin keväällä laadittavassa vuosien 2023-2026 julkisen talouden suunnitelmassa ja hyväksyä periaatepäätös rahoitusta koskevien päätösten mukaisena vasta sen jälkeen valtioneuvostossa.

Juha Majanen

valtiosihteeri kansliapäällikkönä

Jarkko Levasma

ICT-johtaja, ylijohtaja

Jakelu TEM Työ- ja elinkeinoministeriö

Tiedoksi VM JulkICT Julkisen hallinnon tieto- ja viestintätekniinen osasto, Jarkko Levasma
 VM JulkICT Palveluiden ja turvallisuuden ohjausyksikkö, Minna Rauhansalo
 VM JulkICT Digitalisaatio, Maria Nikkilä
 VM JulkICT Digitalisaatio, Aleksi Kopponen
 VM JulkICT Tietopolitiikka, Olli-Pekka Rissanen
 VM BO Finanssipolitiikan yksikkö, Taina Eckstein

VN/6935/2020-VM-13

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: